

Вінницьке обласне методичне об'єднання
бібліотек закладів вищої освіти

Наукова бібліотека імені Гордія Палія
ВНМУ ім. М. І. Пирогова

Наукові аспекти в роботі бібліотек ЗВО

*Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

23 жовтня 2024 р., м. Вінниця

**Вінницьке обласне методичне об'єднання
бібліотек закладів вищої освіти**

**Наукова бібліотека імені Гордія Палія
Вінницького національного медичного університету
ім. М. І. Пирогова**

Наукові аспекти в роботі бібліотек ЗВО

**Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

23 жовтня 2024 р., м. Вінниця

Вінниця, 2024

УДК 021.6(477)

Н 34

Укладач Мельник М. І., заступниця директорки бібліотеки
Редактор Сухарєва Л. В., бібліотекар І категорії
Відповідальна за випуск Кравчук Н. М., директорка бібліотеки

Н-34 **Наукові аспекти в роботі бібліотек ЗВО** : матеріали
Всеукр. наук.-практ. конф., 23 жовт. 2024 р., Вінниця /
Вінниц. обл. метод. об-ня б-к ЗВО, Наук. б-ка
ВНМУ ім. М. І. Пирогова ; уклад. М. І. Мельник ; ред.
Л. В. Сухарєва ; відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця,
2024. – 52 с.

Збірник матеріалів містить доповіді фахівців бібліотек закладів вищої освіти м. Вінниці, оприлюднені на науково-практичній конференції «Наукові аспекти в роботі бібліотек ЗВО», яка відбулася 23 жовтня 2024 р.

Видання адресовано працівникам бібліотек різних типів і форм власності.

Матеріали відтворено зі збереженням змісту, стилю та орфографії оригіналів, наданих авторами. Автори опублікованих статей несуть повну відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел та посилання на них.

УДК 021.6(477)

ЗМІСТ

Кравчук Н. М. Вступне слово	4
Білоус В. С. Впровадження ідей і практик відкритої науки і відкритої освіти – вектор діяльності університетських бібліотек	7
Питуляк Т. Є. Бібліотека і університет: синергія для розвитку науки і освіти	17
Коваленко В. А. Інформаційна підтримка науково-дослідної роботи університету.....	30
Чорна Т. В. Науковий вектор розвитку бібліотек ЗВО: виклики та можливості	36
Мельник М. І. Інформаційна складова дослідницької роботи бібліотеки.....	43

Майя МЕЛЬНИК

заступниця директорки
Наукова бібліотека імені Гордія Паля
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ

Анотація: у доповіді розкрито основні складові науково-дослідної роботи Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, її тематику і результати

Ключові слова: Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, науково-дослідна діяльність, видавнича діяльність бібліотеки, дослідження фонду, історико-медичне краєзнавство, науково-методична робота, бібліографічні дослідження.

Maïia MELNYK

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya

The Information Component of the Library Research Work

Abstract: *The report reveals the main components of the scientific and research work of the Scientific Library of Vinnytsia National Medical University named after M. I. Pirogov, its topics and results*

Keywords: *Scientific Library of Vinnytsia National Medical University named after M. I. Pirogov, scientific and research activities, publishing activities of the library, research of the fund, historical and medical local history, scientific and methodical work, bibliographic research.*

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» відображено важливий аспект функціонування сучасних бібліотечних установ, а саме – організація науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи. Ця засада є основою, на якій ґрунтується вдосконалена система бібліотечної діяльності. Сучасні бібліотеки активно займаються науковими дослідженнями в різних сферах і успішно впроваджують їх результати у свою повсякденну роботу.

Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова (ВНМУ) є важливим осередком науково-інформаційної діяльності та збереження знань у галузі медицини. Наукову складову дослідницької роботи бібліотеки складають наступні напрями:

- дослідження фонду рідкісних книг та рукописів полягає у вивченні та збереженні рідкісних видань і рукописів, що містять унікальні наукові та історичні факти;

- історико-краєзнавчі дослідження медицини Вінниччини ґрунтуються на дослідженні історичних аспектів розвитку медичної справи в регіоні, в поєднанні з популяризацією відомостей про медичних діячів і медичні установи минулого;

- формування фонду художніх видань медичної тематики та їх дослідження відбувається на основі аналізу текстів літературних творів на предмет виявлення відтворення медичних питань засобами художнього слова;

- бібліотекознавчі дослідження минулого бібліотеки та складових розвитку бібліотечної професії охоплюють вивчення історії бібліотеки, її розвиток та роль у житті університету. Проводяться глибокі дослідження науково-технічних ресурсів та можливості їх впровадження у бібліотечну діяльність;

- дослідження сучасного стану і тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційних послуг відбувається через аналіз сучасних тенденцій у наданні інформаційних послуг, шляхом вивчення думки читачів та їх інформаційних потреб.

Наукова бібліотека є не лише зберігачем багатой колекції наукових видань, але й активним учасником дослідницької роботи з вивчення історії медицини. З огляду на значущість та історичну цінність колекцій медичних видань наукове

дослідження цих документів має декілька важливих наукових компонентів, які сприяють відтворенню медичної науки та освіти на Вінниччині; виявленню праць видатних медиків, які зробили значний внесок у розвиток медичного університету, були першими завідувачами кафедр та активно сприяли розвитку медичної науки в Україні та світі.

Фонд рідкісних і цінних видань містить унікальні та особливо цінні документи, які вирізняються науковою, історичною та поліграфічною цінністю, в його складі є дисертації, видання викладачів університету, книги лікарів м. Вінниці з автографами і печатками приватних осіб, різних організацій та лікувальних закладів. Атрибуція цих документів потребує ретельного та всебічного аналізу різних аспектів кожного видання, який включає перегляд основних характеристик: дата та місце видання, інформація про видавництво та друк, формат книги, тип паперу та переплетення. Важливо також досліджувати історію книги, враховуючи будь-які маркування, штампи або рукописні нотатки, що можуть бути присутні на її сторінках. Для повного розуміння і значення видання необхідно враховувати біографічні відомості про автора, історичний аспект його створення, а також значення книги для медицини того часу.

Внаслідок проведеної роботи сформовано понад 50 колекцій видань кінця ХІХ початку ХХ ст., 18 з яких належали науковцям нашого університету та лікарям м. Вінниці. Власницькі написи, штампи бібліотек та установ, дарчі написи та присвяти відомим особам дають змогу аналізувати, проводити паралелі, відслідковувати зв'язки між лікарями, науковцями, установами.

Вагомим джерелом інформації для дослідження історії медицини в регіоні є адрес-календарі Подільської губернії ХІХ–ХХ ст., «Бібліографічний покажчик по медицині й гігієні Подільської губернії з 1714 по 1913 р включно», «Справочная книжка Подольской губернии» (1888), «Памятная книжка Подольской губернии» (1859) тощо. Ці видання є важливими джерелами для створення видавничої продукції, оскільки містять детальні відомості про медичні дослідження та

публікації, що виходили у Подільській губернії протягом двох століть та детальні списки установ, організацій, закладів і видатних особистостей регіону. Завдяки систематизованій інформації про наукові публікації, дослідники бібліотеки можуть глибше вивчати розвиток медичної науки та практики, отримувати додаткові відомості про фахівців та медичні заклади того часу.

Напрацювання бібліотеки висвітлено у публікаціях та доповідях: «Книги як хранителі пам'яті про лікарів Вінниччини», «Історико-регіональне дослідження видань зі штампами бібліотек та маргінальними написами лікарів Подільської губернії», «Книжкові скарби: колекції сектору рідкісної книги та рукописів Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова», «Сторінки історії Вінницької психоневрологічної лікарні в книжкових пам'ятках» та ін.

Дослідження історичної наукової спадщини вчених університету, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної та світової медицини, є однією з найбільш значущих ініціатив бібліотеки. Вони реалізуються через краєзнавчий проєкт «Пам'ять університету», метою якого є збереження та популяризація достовірних сторінок діяльності Вінницького національного медичного університету та історії медицини краю. У рамках проєкту особлива увага приділяється розвитку краєзнавчої бібліографії, що дозволяє глибоко та всебічно висвітлити історію університету, його кафедр та видатних науковців. Інформація про важливі події та дати, пов'язані з історією медичної науки на Вінниччині відображається у щорічних календарях знаменних і пам'ятних дат «Вінниччина медична» та «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати». Біобібліографічні покажчики серії «Вчені нашого університету» та «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова» відображають історію і сьогодення кафедр та наукові здобутки окремих науковців.

Популяризувати здобутки науковців на загальнодержавному рівні дозволяють біобібліографічні статті, які подаються до видання «Енциклопедія Сучасної України» (НАНУ), «Календаря знаменних і пам'ятних дат Вінниччини»

(ВОУНБ), «Імена в медицині у відгомоні часу» (ННМБУ), енциклопедії «Вікіпедія». Чимало напрацювань оприлюднюються на всеукраїнських науково-практичних заходах та фахових виданнях.

Відправними джерелами в цій роботі є Державні та університетський архіви, фонди бібліотек, різні сайти мережі «Інтернет», альбоми випускників довоєнного (1937–1941) та повоєнного періоду. Ретельні пошуки інформації, які проводились на сайтах та базах даних «Меморіал», «Память народа», «Подвиг народа», «Дорога пам'яті», дозволили зібрати безліч цінних даних. Сотні цінних сторінок документів було завантажено з цифрового архіву періодики «LIBRARIA». На сторінках газети «Вінницькі вісті» було знайдено цінні матеріали про діяльність Вінницького медичного інституту в період нацистської окупації 1941–1943 рр. Праці вчених ВНМУ часів становлення навчального закладу ретельно проводились у фонді медичної періодики бібліотеки початку ХХ ст. Спілкування та листування з краєзнавцями, родичами, нащадками, а також контакти з установами та організаціями, додатково збагачували ці дослідження.

Наступні фондознавчі дослідження бібліотеки поєднують літературу та медицину. І хоча ці галузі належать до різних сфер людської діяльності, але насправді вони тісно пов'язані. Літературні твори, написані лікарями, пропонують унікальний погляд на медицину, поєднуючи науковий підхід з глибоким розумінням людської природи та емоцій.

Досліджуючи тему медицини в художній літературі й популяризуючи її, працівники бібліотеки сприяють формуванню суспільних уявлень про медицину, підвищенню культурної компетентності, висвітленню етичних дилем та соціальних проблем, формуванню професійних якостей.

Письменники можуть створювати як позитивний, так і негативний образ медичних працівників, сприяти розумінню або поширенню міфів про медицину. Завдяки літературі люди краще розуміють медичні реалії та їхні соціальні наслідки. Читачі, знайомлячись з літературними героями-лікарями та їхніми історіями, можуть відчути складність і багатогранність

медичної професії, її виклики та моральні дилеми. Література може слугувати платформою для обговорення складних етичних та соціальних питань, що виникають у медицині. Письменники-лікарі висвітлюють питання медичної етики, взаємодії лікаря та пацієнта, доступу до медичної допомоги та ін. Літературні твори допомагають читачам зрозуміти важливість етичних принципів у медицині та формують відповідальне ставлення до медичних питань. Художні твори широко використовуються у медичній освіті для розвитку у студентів емпатії та розуміння труднощів, з якими стикаються медичні працівники. Читання та аналіз художніх текстів допомагає майбутнім лікарям краще розуміти пацієнтів, їхні переживання та емоції. Це сприяє більш глибокому розумінню медичних реалій та формує у студентів важливі професійні якості, такі як співчуття, чуйність та емоційна підтримка.

Роки плідної праці дали змогу працівникам бібліотеки систематизувати напрацювання, відобразити їх в ЕК бібліотеки, низці рекомендаційних видань та публікацій.

Незамінним ресурсом для проведення глибоких і ґрунтовних досліджень є архівні документи. Архівні фонди університету ВНМУ, бібліотек та інших установ зберігають унікальні та оригінальні джерела, що є безцінною основою для дослідників бібліотеки, які займаються вивченням історії медицини краю та наукових досягнень вчених. Вони є важливими першоджерелами інформації, які надають вичерпну інформацію про наукову діяльність медиків минулих століть і сьогодення, допомагають документувати історичні відомості та забезпечувати достовірність поданих фактів. Робота з оригінальними документами дозволяє отримати документальне підтвердження результатів досліджень та забезпечує високий рівень автентичності інформації. Це є важливим аспектом для проведення об'єктивних наукових досліджень при підготовці монографій, бібліографічних покажчиків, календарів знаменних і пам'ятних дат, написанні наукових публікацій. Звертаючись до архівів університетів та наукових бібліотек, обласних та державних архівів бібліотека отримує документи, що відображають наукову діяльність медиків. Це можуть бути їх

наукові публікації, дисертації, особисті листи вчених, протоколи засідань, фотографії та інші документи, що свідчать про їх наукові досягнення.

Отримати унікальні, суб'єктивні дані, які доповнюють офіційні документи та архівні матеріали, дають змогу усноісторичні дослідження, які є важливим методом збору необхідної інформації. Бібліотекарі відіграють ключову роль у проведенні таких досліджень, оскільки вони мають доступ до широкого спектру інформаційних ресурсів та можуть залучати до співпраці науковців, колег та інших осіб. Усноісторичні дослідження ґрунтуються на зборі та аналізі спогадів, особистих розповідей і відгуків про діяльність науковців університету та дозволяють зберегти живу історію, яку неможливо знайти в офіційних документах та архівах. Спогади колег та студентів доповнюють офіційні біографії та наукові резюме науковців. Студентські відгуки можуть свідчити про педагогічні таланти та вплив науковців на формування нового покоління фахівців. На основі зібраних і проаналізованих даних бібліотекарі створюють наукові статті, книги, виставки та інші форми презентацій результатів власних досліджень. Вони надають широкій аудиторії доступ до унікальних спогадів і розповідей, що дозволяє глибше зрозуміти контекст та значення наукової діяльності досліджуваних осіб. Зокрема, розгорнуті спогади при підготовці видань надали військовий лікар О. В. Боржковський; проф. Б. А. Болух; проф. Б. Ф. Мазорчук; лікар отоларинголог Гайворонської центральної районної міської лікарні О. В. Жук; Синявська (Берко) К. Ю., онука проф. К. П. Дерепи та її родина; доцент кафедри нервових хвороб Желіба Л. М., онука проф. В. Д. Білика та ін.

При підготовці видань ключову роль у наочній візуалізації інформації відіграють фотоматеріали. Вони дозволяють читачам краще сприймати інформацію, ілюструвати важливі моменти, додають емоційну складову та роблять текст більш доступним і цікавим. Чимало фотодокументів бібліотека оприлюднює вперше. Готувати багатогранні та візуально насичені видання забезпечує використання фотоматеріалів із:

– фотоархіву університету: Бібліотекарі мають доступ до великої колекції фотографій, що зберігалися в архіві університету, а тепер передані бібліотеці. Ці фотоархіви є свідченням важливих подій в історії університету, містять зображення видатних науковців, вагомих наукових заходів та ін. Включення таких фотографій у видання підсилює автентичність і достовірність матеріалів.

– особистих фотоархівів науковців: Науковці із задоволенням надають власні родинні світлини. Використання особистих архівів дозволяє додати до видань унікальні та ексклюзивні фотоматеріали, які не можна знайти в загальнодоступних джерелах. Це також допомагає висвітлити особистий внесок науковців у відповідну галузь.

– створення власних фото: Бібліотекарі також роблять власні фотографії для видань. Це можуть бути знімки сучасних подій, об'єктів, місць, які стосуються теми видання. Власні фотографії дозволяють додати актуальності та сучасності до видань, а також підкреслити зв'язок між минулим та сьогоденням.

Створення краєзнавчих баз даних та цифровізація краєзнавчих видань є важливими складовими у формуванні ресурсної бази для проведення досліджень. БД «Краєзнавство», «Знаменні і пам'ятні дати», «Випускники Вінницького медичного» є невід'ємною частиною сучасної діяльності книгозбірні та мають велике значення для дослідників бібліотеки, науковців, істориків та ін., оскільки забезпечують:

– систематизацію інформації: відомості про історичні події, визначні місця, культурні об'єкти та видатних особистостей регіону зберігаються в структурованій формі, що полегшує їх пошук та аналіз.

– доступність: цифрові копії краєзнавчих документів можуть бути розміщені у відкритому доступі в інтернеті, що робить їх доступними для ширшого кола читачів.

– безпеку інформації: оцифровка дозволяє зберегти інформацію у випадку втрати оригінальних документів або матеріалів.

– збереження культурної спадщини: оцифровка старих книг, газет, журналів та інших друкованих видань допомагає зберегти їх від фізичного зношування.

Важливим інструментом для розуміння потреб користувачів та покращення якості бібліотечних послуг у сфері бібліотекознавства є соціологічні дослідження. Соціологічні дослідження допомагають виявити, які ресурси та послуги є найбільш затребуваними, яким форматам інформації та технологій користувачі надають перевагу, а також, які проблеми вони зустрічають у процесі використання бібліотеки. Знання про те, як користувачі сприймають бібліотечні послуги, їхні очікування та потреби, дозволяє бібліотекам адаптувати свою роботу та оптимізувати процеси для кращого задоволення їх запитів та реалізації їх реальних потреб. Водночас, ключовим фактором у забезпеченні ефективного функціонування установи та забезпечення високої якості послуг є компетентність бібліотекарів. Вивчення рівня професійної підготовки, досвіду та навичок персоналу дозволяє визначити потреби у додатковому навчанні та професійному розвитку. Це сприяє підвищенню кваліфікації бібліотекарів та забезпечує ефективне обслуговування користувачів.

Бібліотекознавчі дослідження є важливим аспектом розвитку бібліотечної справи, оскільки вони охоплюють глибоке вивчення історії бібліотеки, її розвитку та ролі в житті університету. Вивчення минулого бібліотеки дозволяє прослідкувати, як змінювалися її функції, зберігалися та передавалися знання через покоління, як з часом змінювалася роль бібліотекаря, та які виклики долалися у різні періоди. Щоб відновити картину діяльності бібліотеки, її кадровий потенціал в різні періоди, дослідники бібліотеки аналізують архівні документи (особові справи), каталоги, фотоархіви бібліотеки тощо.

Важливим аспектом бібліотекознавчих досліджень є також вивчення розвитку бібліотечної професії. Це включає аналіз змін у підходах до організації робочих процесів, неформального навчання бібліотекарів, еволюцію професійних стандартів та впровадження нових технологій у роботу

бібліотеки. Не менш значимим є також аналіз взаємодії бібліотеки з іншими підрозділами університету та її внесок у формування академічного середовища. Багаторічні напрацювання бібліотеки було покладено в основу видання «Бібліотека ВНМУ – місце, де вирає життя: 100-річний літопис у подіях і постатях».

Наукові досягнення фахівців бібліотеки представлено в наукометричній базі «Бібліометрика української науки», де на цей час зареєстровано профілі 5 бібліотечних фахівців та подано близько 150 публікацій. Усі видання та публікації співробітників бібліотеки представлені на вебсайті бібліотеки в розділі «Публікації працівників бібліотеки» та репозиторії ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Про виконану науково-дослідну роботу, починаючи з 2007 р., бібліотека щороку звітує перед проректором з наукової роботи ВНМУ.

Глобальні напрацювання бібліотеки стали в нагоді для кафедри філософії та суспільних наук університету в курсі «Історія України та української культури. Історико-культурна спадщина та традиції університету», який було започатковано у 2022 р.

Отже, в основі дослідницької роботи бібліотеки є доступ до різноманітних джерел та ресурсів, аналітичних інструментів та сучасних технологій. Інформаційна складова дослідницької роботи бібліотеки виступає як комплексна система, що є невід'ємною частиною сучасного наукового процесу, сприяючи вдосконаленню всіх аспектів функціонування бібліотеки як наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та культурного центру.